

Če gospodar prepove, ne sme pôsel nikogar k sebi v vás pušati, in oestro mu je prepovedano, brez gospodarjevega privoljenja koga prenočiti, sicer ga zadene kazen.

§. 13. Pôsel se ima vsake potrate v obleki, v razveseljevanju in sicer varovati, ktera ni njegovemu stanu primerna, in gospodar ima pravico, tako potrato prepovedati.

§. 14. Pôslova dolžnost je, v vsaki priložnosti za prid svojega gospodarja skrbeti in kolikor mu je moči, ga škode in zgube varovati.

Zlasti na ogenj in svečavo mora previdno paziti in ne sme v skednih, hlevih in v izbah ali na družih krajih tobaka kaditi, kjer se lahko ogenj vname; v take kraje tudi ne sme z lučjo hoditi. Če vidi, da drugi pôsli goljufajo, zmikajo in se nezvesto vedejo, je dolžan, to gospodarju povedati. Za škodo po njegovi krivici storjeno je on odgovoren po odločbah državljanskih postavnih bukev. Za goljufije, nezvestobo in zmiikanje ga je po kazenski postavi pokoriti.

§. 15. Brez vednosti in privoljenja gospodarjevega ne sme pôsel svojih oblačil, perila in sicer svojega blaga hraniti zvunej hiše, v kateri služi. Dopustiti mora, da gospodar priča njega in še kakega drugega njegovo škrinjo, zaboje ali sicer hrambe pregleda.

§. 16. Pôslova dolžnost je, ko iz službe gré, svojemu gospodarju vse pošteno odrajtati, kar mu je dal v nadgledovanje, oskerbovanje ali hranjenje, ali kar mu je sploh izročil, in če gospodar zahteva, reči, ktere kot svojo last sabo vzame, pregledati dati, preden jih odnese. (Dl. sl.)

Gospodarske skušnje.

(Da ne bode pšenica snetjava), je treba da se za pšenico izberejo najboljše njive, in pšenica, ktera se hoče za seme imeti, se mora takrat požeti, kader ima že popolnoma terdo zerno. Snopje naj bo majhno in dobro posušeno, in v skednji na zračnem kraju shranjeno, kjer se ni bati, da bi se potilo ali unelo; omlatiti se utegne tudi pozneje. S pšenico se pa, kader se spravlja, mora takole ravnati: Ko se je pšenica, ki je za seme odločena bila, domú pripeljala, in ktera mora, kakor je že rečeno bilo, do dobrega zrela in suha biti, naj se, ako se dá, koj z voza, ali pa saj v kakih osmih dnéh, omlati, in potem takem popred, preden se potiti jame; zernje pusti v plevah, znesi ga na zračen kraj na žitnico, kjer do setve ostane, ne nasuj ga preveč na kup, sicer mu zná škodovati; preden ga pa seješ, osnaži ga, in sej le lepo čisto zerno. Če se suho snopje na pod zvozi, se malokdaj v osmih dnéh spotí, po tem času pa berš ko berš. Ob kratkem rečemo, naj si naši kmetovaveci dobro zapomnijo, da vselej iz močnega in popolnega zerna tudi močna in krepka bíl izraste, in da močno žito tudi slabo vreme in nevihte tako naglo ne pokončajo kakor borno in že po kali zamorjeno.

(Kako pri zidanji vodnjakov ravnati, da se pozneje voda v njih ne usmradí). Znano je, da v več krajih pri zidanji vodnjakov ali štirn med kamenje mah štulijo, ker mislijo, da bode voda iz zemlje v štirno lože pritakala. Tega jim pač prav za prav nihče ne more ovreči, toda od druge strani je pa ravno mah vodnjakom velika napaka, ker sčasoma začne mah v štirni gnjiti, in voda dobí od njega smradljiv duh. Kdor hoče svojo štirno take napake obvarovati in dobro vodo v nji imeti, naj jo takole napravi: Med zidanjem naj nasuje na dno pod kamenje, kakor tudi ob stranéh med zidovje in zemljo nekoliko na debelo stolčenega oglja; ravno tako naj se tudi zlogi, to je, špranje med zidovjem, z ogljem zadelajo. Po tem takem se bo voda, ki se v vodnjaku zbira, tako rekoč vedno precejala, in ker ima oglje tako moč v sebi, da prežene vsaki duh in smrad, bodeš imel zmiraj dobro vodo.

(Ztschrift f. Bauwerk).

Jožef Ressel,

rojen Slovan, iznajdenik parobroda z vertilom.

Ker so pisali že v več nemških in laških časopisih od moža, ki je prvi misel sprožil, da bi bilo primerniše, ako bi se gonili parobrodi po morji s svedrom ali vertilom kakor pa s kolesi, naj povejo še „Novice“ svojim čitateljem čertico življenja tega moža, ktere ga po pravici v versto imenitnih Slovanov zapisati moremo.

Ta mož, komur je bilo ime Jožef Ressel, se je rodil leta 1793 v mestu Hrudim-u na Českem. Tu je začel tudi v šolo hoditi. Perve latinske šole se je učil v Lincu v zgornji Avstrii, pa le malo časa; kmalo se je podal spet na Česko v Budejovice v vojaško gojišče. Tačasni voditelj gojišča, stotnik in pozneje slavnoznani general Smola, je spoznal kmalo, da naš Ressel je mladeneč bistre glavice; naganjal ga je tedaj, naj bi se dobro učil računarstva in risanja. Pa mlademu risarju je bil kraj gojišča pretesen; podal se je tedaj na Dunaj, poglavitno mesto za znanosti vsake baže.

Na Dunaji, leta 1812, je zasijala Ressel-nu mila zarja, ker tam mu je bila dana podpora (štipendij), da se je mogel brez skerbi živiti in mu ni treba bilo hoditi s trebuhom za kruhom, in še več: on je s to podporo pomagal tudi svojim postaranim starišem. Dali so mu pa podporo rajni presvitli cesar Francišek, ker Ressel je domá, kadar ni bilo šole, mnogo lepih narisov napravil; zlasti izversten je bil samo s peresom in črnilom izdelani naris bitve pri Lipskem, ktere ga je presvitlemu cesarju poklonil. Ta naris je za Ressel-na tudi za to važen bil, ker je imel s tem priložnost k cesarju poklican biti, in po njegovem nasvetu se je tudi gojzdnarstva poprijel. Že leta 1817, mesca marca, je bil Ressel poslan za gojzdnarskega agenta na Dolensko (Krajnsko) v Pleterje. Na Dolenskem se je Ressel sprijaznil z germovskim grajšakom, kteremu je bilo tudi Smola ime; Ressel-nu je to kaj po sreči bilo, ker grajšak Smola je bil poprej zemljomerec na Ogerskem in na Štajarskem, in je zmeril tudi nekoliko krajnske dežele. Pogovarjala sta se ne le samo o gojzdi in o legi deželá, temuč tudi o poljedelstvu in popravljanji hišnega orodja; marsikteri nasvèt Resselnov je germovski grajšak djansko spolnil.

Leta 1820 je bil Ressel izvoljen gojzdnar (Waldmeister) za Teržaško in Primorsko. Leta 1832 je bil povišan za tajnika gojzdnarstva in pa za gojzdnarja kraljestva ilirskega, zraven tega mu je bilo izročeno nadzorništvo lesovja za vojaške ladije. Leta 1839 mu je bilo izročeno tudi gojzdnarstvo na Kerškem otoku (Veglia). Leta 1852 je bil povišan za višjega nadzornika gojzdnarstva (Forst-Intendant), in sl. vojaška vlada je priložila — vsled njegovih zaslug — njegovemu navadnemu plačilu še 200 fl. vsako leto.

Tukaj je ob kratkem popisana služba Ressel-nova naj naznanim nekoliko še njegovih iznajdb.

Leta 1812 že mu je rojila misel po glavi od vertila, pa tačas še ni mislil na ladije. Da pa namesto kolés vertilo ladije goniti more, se je bil prepričal leta 1820, ko je v Terst prišel. Tukaj je vidil široko morje in mnogoverstnih bark; tudi en parnik ali parobrod (Dampfschiff) se je že vozil iz Tersta v Benetke. Naročil si je majhen, čolnu enak parobrod z vertilom (Schraubendampfer, vapore a verigola, a elice) in v pričo mnogih gledavcov je pokazal, da vertilo goni ladije hitrejše, pripraviše in manj nevarno kakor pa kolésa. — J. V., slavoznani Slovenec, mi je, ni davno, pravil, da je bila prva skušnja z Ressel-novim vertilnim parobrodom leta 1826, in da se je tudi on v novi ladii peljal pri oni skušnji. Ko se je bil Ressel malo potem soznanil z nekim Angležem, ga je ta Slovenec svaril, naj se nikar ne sprijazni preveč z ljudmi, kterih ne pozná, in naj jim ne razlaga svojih znajdb, ker

bi se moglo zgoditi, da bi drugi uživali zasluge in čast njegovega truda, kar se je, žalibog! tudi zgodilo.

Ressel je sicer dobil od cesarske vlade patent, da je prvi najdenik parobroda z vertilom, pa s čim bi bil mogel delati Ressel nove parobrode, ker ni bilo ne evenka ne plenka?

Da nekteri bravci „Novic“, ki še niso vidili ne morja, ne bark, bolje morejo zapopasti važnost te najdbe, bom o priložnosti kaj o morji in o ladijah pisal; da pa je Ressel-nova najdba silno važna, se lahko posname iz tega, ker so Angleži koj po tem več sto tisuč goldinarjev temu obetali (Resselna še niso hotli poznati!), ki bi popravil parobrode z kolési, ali pa ki bi po drugem stroji parobrode narejal. Ressel bi bil mogel biti bogat mož vsled tega, al.....

Premožni kupec Fontana v Terstu se pogodi z Resselnom in naroči velik parobrod z Ressel-novim vertilom, pa nadzornik dela nove ladje se je podal v Ameriko, in iz Angležkega pismo prinese oznanilo, da ni časa narediti mašin, tam naročenih za oni novi parobrod. Naročili so po tem mašine na Štajarskem pri sv. Štefanu v fužinah barona Valdacci-ja, pa tačas še niso znali ravnati mašin v naših krajih tako izverstno, ko dan današnji. Dan za dnevom miní, mašin pa le ni od nikodar; Fontana, podpiravec Resselnove najdbe, godernjati začanja, denar pomanjkava; drugi svetovavci in pomagavci v besedi se mu odpovejo, in novi parobrod — ni bil doveršen!

Leta 1829 se podá Ressel v Pariz; tam so naredili po njegovem navodu nov parobrod z vertilom, in najdba domača se je skazala izverstna v ptuji deželi! Nekteri kupci se združijo in prosijo Ressel-na, naj jim dovoli, da bi v njegovem imenu nekoliko parobrodov naredili za kupčijo med francozko in angleško deželo; Ressel jim radovoljno privoli, pa poln veselja, da je on brodovstvu novo dōbo odperl, ni zapazil, da tisti kupci so ga ogoljufali. Ptujci so tedaj uživali zasluge Ressel-nove najdbe.

Ko se iz Pariza v Terst verne, se spet poprime začetega parobroda, pa v mašini se je nekaj zlomilo in kotel je počil, ko so mu pervikrat podkurjali; deželna vlada mu je tedaj na znanje dala, naj se ne peča več s tem delom.

Leta 1840 se pripelje v Terst prvi parobrod z vertilom; Ressel je bil vesel viditi uspeh svoje iznajdbe; al močna žalost ga obide, ko pomisli, da svet ga ne spoznava za očeta in pervaka te najdbe, — ko pomišljuje, da njegov trud mu je pridobil le skerbí in žalosti, drugim pa, celó inostranim, je prinesel plačilo in čast. Zarotil se je, da za naprej bo molčal in delal, pa ne vsakemu razodeval svojih misel.

Blaga duša! tvoja namera je bila le začasna. —

Bil je Ressel veselega duha, milega serca, in svojim znancom odkritoserčen prijatelj; ljubil je vës svet: zavoljo tega mu ni bilo mogoče zamolčati, če je kaj iznajdel; imel je pa posebno bistroumno glavico za iznajdbe. Vsakemu je berž razodel kar je najdel; nikjer ni hrepenel po dobičku, ker sebičnosti ni poznal, in to je vzrok, da je nepoznan živel in nepoznan umrl.

Ressel je iznajdel še mnogo drugih koristnih in važnih reči; nekatere naj bodo tudi tukaj oznanjene:

Leta 1821 je dobil patent za iznajdbo, vsled ktere se kolesa, vretena i. t. d. ne oglodavajo prehitro, in da jih ni treba mazati ne z oljem ne s kakim drugim mazilom.

Leta 1826 so mu dali privilegij za iznajdbo nove barke, ktera se more proti tekoči vodi s pomočjo vode, peljati.

Mlin na sopar v Terstu je bil leta 1829 na Resselnov svët sozidan.

Leta 1829 je patent prejel za iznajdbo priprave, s katero se morejo barve iz rastlin izprešati in v kepe zgnesti, da se tako dalj časa varno shraniti morejo.

Leta 1842 je iznajdel tarkljo (prešo) z vertilom brez maternice, prešati olje in druge rastline. Cesarska kresija v Paznu ga je za to obdarovala in pohvalila.

Leta 1843 je iznajdel nov mlin na sapo, ki more mleti pri vetru vsake strani.

Leta 1851 je iznajdel nove staje ali lafete za štuke ali topove na ladijah, s kterimi se lože rajda s topovi, kakor pri navadnih stajah.

Leta 1852 je iznajdel parobrode z vertilom brez kormila (Steuerruder), to je, vertilo, katero goni parobrod, se more rabiti tudi za kormilo.

Leta 1854 je iznajdel kemiško pripravo, s katero se more les shranjati veliko let, brez skerbí, da bi ga červ jedel.

Pa kaj bi še dalje štel Ressel-nove iznajdbe! saj nam je skor vsako leto njegovega življenja prineslo drugo koristno in važno iznajdbo.

Iz tega se lahko vidi, da Ressel je bil mož izverstne bistroumnosti. V glasbi je bil mojster, sicer ne toliko praktičen, kakor teoretičen; kar se tiče zdravilstva, je večkrat rekel, da v njegovi družini ne poznajo zdravnika, ker on je družinina glava, tedaj tudi nje zdravnik. Iz tega se tudi lahko posname, da je Ressel živel srečno v zakonu.

Akoravno se je bil Ressel že postaral, je vendar vsaki dan svoje opravila pridno spolnoval. Nekteri so mu prigovarjali, naj se poda v pokoj, ker je že služil čez 40 let, — al na take prigovore je vselej odgovoril, da hoče svojo službo veselo opravljati do smerti, ker človek je vstvarjen za delo, ne pa za lenobo.

Njegovo zadnje delo je bilo na Štajarskem; tam je izbiral les za mornarske naprave. Na povratku iz Štajarskega se ga loti legar (tifus) v Ljubljani, in on je tam umrl ponoči 9. oktobra 1857.

Čudno! na Krajskem je začel, in na Krajskem je doveršil svojo službo.

Lahka mu zemljica bodi!

Kar se je že mnogo zasluženim možem prigodilo, se bo tudi rajnemu Jožefu Ressel-nu zgodilo: čast in slavo mu svet začanja skazovati, ko že v grobu počiva!

Slišali smo, da srenja hrudimska je uni dan kupila hišo, v kateri se je Ressel rodil, in da je namenila nad vratmi tajiste hiše tablico vzidati, na kateri se bo izrazilo rojstno leto in dan iznajdenika vertila za parobrode. Tudi v Terstu so mu namenili spominek postaviti, ker Ressel je v Terstu in okoli Tersta preživel večji del svojega življenja, in ker njegova iznajdba je primorskemu mestu naj koristnejša. Spominka pa mu ne bo stavila srenja teržaška, marveč bodo se nabirali darovi za ta spominek. Cesar sami so podpisali 500 fl. Odbor se je tukaj snidel, ki te darove prejema od častiteljev napredovanja obertniškega in znanstvenega.

J. N. Kuk.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXV.

Ko o pol šestih zvečer v samostan pridem, me sprejmejo verli frančiškani z vso mogočo prijaznostjo in postrežljivostjo. Naj berže so menili, da sem huje bolan ko sem res bil. — Prašam jih po tovarših. Razun enega, ki ne more jahati, mi odgovoré, so šli vsi v Betlehem in k svetemu Ivanu. — Razun enega, ki ne more jahati! si mislim, tedaj imam „sodium dolorum“, deležnika tuge in terpljenja, in precej uganem, kdo da je. — Nato prašam,

*